

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Lenky Kaniové a soudců JUDr. Josefa Baxy a JUDr. Ivo Pospíšila v právní věci žalobce: **S. B.**, zastoupen JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 14. 3. 2022, č. j. X, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně, ze dne 12. 9. 2022, č. j. 22 Ad 4/2022 - 37,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **se zamítá.**
- II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a rozsudek krajského soudu

[1] Žalovaná rozhodnutím ze dne 8. 12. 2021, č. j. X (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“), zamítla žádost žalobce o sirotčí důchod po jeho otci F. S., zemřelém 22. 10. 2021. Otec žalobce nezískal potřebnou dobu pojištění a žalobce tak nesplnil podmínky pro přiznání sirotčího důchodu podle § 52 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Proti prvostupňovému rozhodnutí podal žalobce námitky, které však žalovaná napadeným rozhodnutím zamítla a potvrdila prvostupňové rozhodnutí. Obsáhle shrnula vnitrostátní a evropskou právní úpravu a dodala, že ani přes žalobcem citovaná ustanovení Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv nelze pominout podmínky, které zákon o důchodovém pojištění a přímo použitelné evropské předpisy stanovily pro vznik nároku na český sirotčí důchod. Žalobce tyto podmínky nesplnil, a sirotčí důchod mu proto žalovaná nemohla přiznat.

[2] Žalobce podal proti napadenému rozhodnutí žalované žalobu ke Krajskému soudu v Brně (dále jen „krajský soud“), který ji napadeným rozsudkem zamítl. Soud uvedl, že v nynější věci se jedná o výklad rozsahu sociálního práva – nároku na dávku důchodového pojištění. Pojmovým znakem sociálních práv je skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu a je možné se jich domáhat pouze v mezích zákonů. Dle krajského soudu je zákon o důchodovém pojištění založen na pojistném principu; pro vznik nároku na dávku je zásadně třeba, aby žadatel získal zákonem vyžadovanou dobu pojištění. V případě sirotčího důchodu se jedná o tzv. důchod odvozený. Nárok sirotka je zde odvozen od jeho živitele, který musí získat zákonem vyžadovanou dobu pojištění dle § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění.

[3] Krajský soud neshledal, že by zákonná úprava zasahovala esenciální podstatu práva na přiměřené zabezpečení dítěte při ztrátě živitele. Úmluva o právech dítěte ani Listina základních práv a svobod nestanoví právo dítěte na konkrétní dávku za všech podmínek ani tomu odpovídající povinnost státu dávku vždy přiznat. Výhody sociálního zabezpečení jsou dětem poskytovány na základě několika právních předpisů, kterými jsou práva garantovaná normami vyšší právní síly provedena. Neshledal proto právní úpravu sirotčího důchodu diskriminační ani v rozporu s Úmluvou o právech dítěte a s jinými předpisy.

II. Důvody kasační stížnosti a vyjádření žalovaného

[4] Žalobce (stěžovatel) podal proti rozsudku krajského soudu kasační stížnost z důvodu podle § 103 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“).

[5] Stěžovatel souhlasí s krajským soudem v tom, že jeho otec nedosáhl potřebných pojistných dob, to ovšem neznamená, že on nemá nárok na sirotčí důchod. Jeho nepřiznáním je fakticky trestán za postup svého otce, a je tak ze sirotčího důchodu diskvalifikován kvůli okolnostem, které nemohl nijak ovlivnit. V tom spatřuje rozpor s čl. 2 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Cítí se být diskriminován oproti ostatním osiřelým dětem kvůli tomu, že jeho otec nesplnil potřebnou dobu pojištění. Odepření sirotčího důchodu je dle něj v rozporu s nejlepším zájmem dítěte a zvláštní ochranou dětí a rodičů, kteří o ně pečují [čl. 3 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 32 odst. 1 a odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)]. V rozporu s čl. 4 Úmluvy o právech dítěte žalovaná nepřijala opatření zajišťující dodržování ustanovení zmíněné úmluvy; stěžovateli tak bylo v rozporu s čl. 26 a 27 této úmluvy odepřeno právo na výhody sociálního zabezpečení a právo na přiměřenou životní úroveň, kterou mu matka není schopna zajistit jinak. Dle jeho názoru měl krajský soud, potažmo žalovaná, přihlídnout k výše citovaným normám, ze kterých odvozuje svůj nárok na sirotčí důchod.

[6] Žalovaná se ve vyjádření ztotožnila s názorem krajského soudu a navrhla kasační stížnost zamítnout.

III. Posouzení věci Nejvyšším správním soudem

[7] Nejvyšší správní soud při posuzování kasační stížnosti hodnotil, zda jsou splněny podmínky řízení. Zjistil, že kasační stížnost má požadované náležitosti a je projednatelná.

pokračování

Kasační stížnost posoudil v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.). Jedná se však o věc, kterou před krajským soudem rozhodoval samosoudce, a proto se soud podle § 104a s. ř. s. zabýval otázkou, zda kasační stížnost svým významem podstatně přesahuje zájmy stěžovatele a je-li přijatelná.

[8] Vymezením neurčitého právního pojmu „*podstatný přesah vlastních zájmů stěžovatele*“ se soud již zabýval při výkladu § 104a s. ř. s. ve znění účinném do 31. 3. 2021 (viz usnesení ze dne 26. 4. 2006, č. j. 1 Azs 13/2006 - 39, č. 933/2006 Sb. NSS). Novelou soudního řádu správního provedenou zákonem č. 77/2021 Sb. (s účinností od 1. 4. 2021) byl rozšířen okruh případů, při jejichž přezkumu Nejvyšší správní soud posuzuje přijatelnost kasační stížnosti. Nově se nejedná jen o věci *azylu*, resp. o věci *mezinárodní ochrany*, nýbrž o všechny věci, v nichž před krajským soudem rozhodoval specializovaný samosoudce. Tato změna nezakládá žádný rozumný důvod měnit kritéria přijatelnosti kasační stížnosti (shodně již zmínka v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 6. 2021, č. j. 1 As 124/2021-28 nebo ze dne 11. 6. 2021, č. j. 10 As 154/2021-23). Při rozhodování o (ne)přijatelnosti kasační stížnosti proto soud i nadále vychází z ustálených kritérií, jež pramení ze závěrů usnesení č. j. 1 Azs 13/2006 - 39, v němž dovodil, že o přijatelnou kasační stížnost se může jednat v následujících typových případech: 1) kasační stížnost se dotýká právních otázek, které dosud nebyly vůbec či plně řešeny judikaturou Nejvyššího správního soudu; 2) kasační stížnost se týká právních otázek, které jsou dosavadní judikaturou řešeny rozdílně; 3) kasační stížnost bude přijatelná pro potřebu učinit judikaturu odklon; 4) pokud by bylo v napadeném rozhodnutí krajského soudu shledáno zásadní pochybení, které mohlo mít dopad do hmotněprávního postavení stěžovatele.

[9] Nejvyšší správní soud shledal kasační stížnost přijatelnou, neboť otázka souladu právní úpravy sirotčího důchodu s Úmluvou o právech dítěte a Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod doposud nebyla v judikatuře řešena.

[10] Kasační stížnost není důvodná.

[11] Na úvod kasační soud podotýká, že argumentace obsažená v kasační stížnosti se pohybuje na samé mezi přípustnosti. Stěžovatel v ní z větší části opakuje argumentaci uplatněnou již v žalobě; nijak konkrétně nerozporuje závěry krajského soudu, pouze obecně namítá diskriminační povahu právní úpravy sirotčího důchodu.

[12] Stěžejní otázkou v nyní posuzované věci je, zda krajský soud správně posoudil soulad úpravy sirotčího důchodu s Úmluvou o právech dítěte, Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a Listinou základních práv a svobod. Skutkový stav je mezi stranami nesporný. Otec stěžovatele do svého úmrtí získal pouze 1 rok a 73 dnů náhradní doby pojištění a žádnou dobu pojištění dle § 11 a § 13 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění. Stěžovatel nezpochybňuje ani závěr žalované o tom, že nenaplnil podmínky pro vznik nároku na sirotčí důchod dle § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění.

[13] Podle § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění „*na sirotčí důchod má nárok nezaopatřené dítě, a) zemřel-li rodič (osvojitel) dítěte jestliže rodič (osvojitel) nebo osoba uvedená v písmenu b) byli poživateli starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnili*

podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod stanovené v § 29 nebo § 31 odst. 1 anebo zemřeli následkem pracovního úrazu. Podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod se pro účely vzniku nároku na sirotčí důchod považuje za splněnou, byla-li získána aspoň polovina potřebné doby pojištění uvedené v § 40.“

[14] Sirotčí důchod představuje jeden z pozůstalostních důchodů; poskytuje se osiřelým dětem za splnění konkrétních zákonem stanovených podmínek; rodič buď pobíral starobní, nebo invalidní důchod, anebo zemřel následkem pracovního úrazu. V případě sirotčího důchodu se jedná o tzv. důchod odvozený. Nárok sirotka je zde odvozen od jeho živitele, který musí získat zákonem vyžadovanou dobu pojištění dle § 52 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění.

[15] Nejvyšší správní soud připomíná, že potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na důchod stanovuje přímo zákon o důchodovém pojištění. Tyto podmínky jsou tedy stanoveny zákonem a při jejich posouzení se postupuje formálně s přihlédnutím k době pojištění žadatele (zde rodiče sirotka). Při rozhodování o nároku na důchod proto nelze přihlížet ke specifikům daného případu a potřebám žalobce, nýbrž pouze k naplnění podmínek stanovených zákonem (viz například rozsudek ze dne 24. 10. 2007, čj. 6 Ads 22/2006 73, č. 2252/2011 Sb. NSS, rozsudek ze dne 12. 12. 2019, č. j. 9 Ads 375/2018-38).

[16] Podle čl. 4 Úmluvy o právech dítěte „[s]táty, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

[17] Podle čl. 26 Úmluvy o právech dítěte, „[s]táty, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.“

[18] Jak správně podotkl krajský soud, ve vnitrostátním právu se tyto závazky promítají v čl. 30 odst. 1 a 2 Listiny, podle nichž mají občané právo na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele a každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Podle čl. 32 odst. 1 Listiny je zaručena zvláštní ochrana dětem a mladistvým.

[19] Článek 26 Úmluvy o právech dítěte pak dětem nezaručuje pouze právo na účast v systému sociálního zabezpečení, ale přímo právo na výhody ze sociálního zabezpečení. Tyto výhody jsou ovšem dětem v České republice poskytovány z několika různých systémů. Jak uvedl již krajský soud, nejsou jimi pouze dávky vycházející z důchodového pojištění, ale také výhody plynoucí z nemocenského pojištění (zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění), dávky státní sociální podpory a dávky sociální pomoci (systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře),

pokračování

případně dávky pomoci v hmotné nouzi podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Z těchto součástí systému sociálního zabezpečení může dítě získat peněžité dávky, ale i další typy podpory v nepeněžité formě, například hrazenou lékařskou péči či sociální služby pro děti v nepříznivé sociální situaci.

[20] Nejvyšší správní soud proto v souladu s názorem krajského soudu konstatuje, že Úmluva o právech dítěte ani Listina nestanoví právo dítěte na konkrétní dávku za konkrétních podmínek, ani tomu odpovídající povinnost států dávku přiznat. Výhody sociálního zabezpečení jsou dětem poskytovány, jak již bylo řečeno, na základě několika právních předpisů, kterými jsou práva garantovaná normami vyšší právní síly provedena (viz čl. 41 odst. 1 Listiny). Forma a způsoby pomoci jsou tedy primárně v rukou zákonodárce (srov. též rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 4. 2020, č. j. 8 Ads 94/2018-72).

[21] Stěžovatel namítá, že právní úprava sirotčího důchodu je diskriminační, neboť přistupuje rozdílně k různým skupinám osob ve stejné situaci. Konkrétně spatřuje stěžovatel nerovnost v tom, že děti, jejichž rodiče nesplnili nárok na starobní či invalidní důchod, nemají nárok na sirotčí důchod bez svého zavinění.

[22] Diskriminací se obecně rozumí odlišné zacházení ve srovnatelných situacích bez rozumného odůvodnění (např. rozsudek ze dne 29. 7. 2022, č. j. 8 Azs 204/2021-30). I v tomto bodě se Nejvyšší správní soud shoduje s názorem krajského soudu. Podstatné pro posouzení diskriminace je, zda kritérium zakládající rozlišení je legitimní a opřené o rozumné důvody. Tomu odpovídá také stanovisko Výboru pro práva dítěte při OSN, dle kterého jsou státy povinny odstranit všechny diskriminační překážky, kterým děti v přístupu ke svým právům čelí. Materiální rovností se pak rozumí rovnost příležitostí pro všechny děti skutečně a účinně realizovat práva a svobody, které jim Úmluva přiznává (GC č. 19, 2016, CRC/C/GC/19).

[23] Jak uvedl také Ústavní soud v nálezu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20, „[čl.] 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte není možné interpretovat tak, že by měl vést k výhradní pravomoci soudů rozhodovat veškeré věci prizmatem nejlepšího zájmu dítěte, aniž by zákonodárce mohl tomuto rozhodování stanovit určité hranice. Činnost orgánů státu tedy není automaticky v rozporu s předmětným ustanovením jen kvůli tomu, že její výsledek nakonec musel ustoupit jiné hodnotě. Nejvyšší správní soud uvedl již výše, že při rozhodování o nároku na důchod nelze přihlížet ke specifickým daného případu a potřebám žadatele, nýbrž pouze k naplnění podmínek stanovených zákonem.

[24] Nejvyšší správní soud proto uzavírá, že z výše uvedeného plyne obecná povinnost státu poskytnout právo na výhody ze sociálního zabezpečení dětem ve smyslu Úmluvy o právech dítěte. Nicméně tato povinnost státu není bezbřehá. Jak správně uvedl krajský soud, *ad absurdum* by pak musel stát (jeho orgány) poskytnout žadateli každou dávku, pokud by byla v nejlepším zájmu dítěte a jeho blaha. Právním plynoucím z čl. 26 Úmluvy o právech dítěte je pak rovný a nediskriminační přístup k účasti v systému sociálního zabezpečení a čerpání z jeho výhod (viz bod [20]). Účelem tedy není dítěti poskytnout veškeré dávky v jeho prospěch, ale jak plyne z citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/20, je nutné jeho nároky posuzovat v rámci mezí stanovených zákonodárcem.

[25] Krajský soud tedy postupoval správně, pokud neshledal právní úpravu poskytování sirotčího důchodu diskriminační. Z uvedeného plyne, že poskytnutí dávky sirotčího důchodu, které je podmíněno účastí zemřelého rodiče na systému sociálního zabezpečení, není v rozporu s Úmluvou o právech dítěte, Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod ani Listinou základních práv a svobod. Kritérium, dle kterého žalovaný rozhodl o zamítnutí žádosti stěžovatele o sirotčí důchod, je tak zcela objektivní a nezakládá odlišné zacházení ve srovnatelných situacích bez rozumného odůvodnění. Kasační soud připomíná, že sirotčí důchod není jedinou dávkou, kterou může stěžovatel spolu se svou matkou čerpat z dostupného systému sociálního zabezpečení.

IV. Závěr a náklady řízení

[26] Nejvyšší správní soud vzhledem k výše uvedenému uzavřel, že kasační stížnost není důvodná, a proto ji podle § 110 odst. 1 poslední věty s. ř. s. zamítl.

[27] O náhradě nákladů řízení soud rozhodl v souladu s § 60 odst. 1 a odst. 2 s. ř. s. ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel v řízení úspěch neměl, proto nemá právo na náhradu nákladů řízení. Žalovaný měl ve věci plný úspěch, nemá však právo na náhradu řízení podle § 60 odst. 2 s. ř. s.

P o u č e n í: Proti tomuto rozhodnutí **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 8. února 2023

JUDr. Lenka Kaniová
předsedkyně senátu